

sa týka mzdy, aj tu platí, že je u žien nižšia ako u mužov, aj keď vykonávajú rovnaké povolanie. Nezamestnanosť na Slovensku zasahuje opäť najmä ženy a mužov s nižším vzdelaním, väčšie rozmery nadobúda problém nezamestnanosti žien nad 50 rokov. Čo sa týka vnímania rodových nerovností a postavenia žien v slovenskej spoločnosti, je vo všeobecnosti predkladaný názor, že ženy majú v slovenskej spoločnosti horšie postavenie a šance v porovnaní s mužmi. Rebríček najzávažnejších problémov žien nájdeme na stranách 200 až 204.

Výskumy odhaľujú, že stereotypné rozdelenie prác v domácnosti naďalej pretrváva (s. 241). Prevláda tiež názor (a vo väčšine rodín platí), že ženy by sa mali starať o pranie, žehlenie, a umývanie riadu. Tieto tri činnosti sa nezmenili

ani za desaťročia a naďalej zostávajú na pleciach žien. Celkovo platí, že ženy venujú domácim prácam oveľa viac času než muži. V závere by som rada uviedla, že spomínaná publikácia obsahuje množstvo grafov a tabuliek, čo na jednej strane prispieva k lepšej interpretácii jednotlivých výskumov, no na druhej strane sa čitateľ či čitateľka po určitej chvíli stráca v množstve predkladaných informácií. Preto je lepšie knihu čítať po jednotlivých kapitolách, aby sa čitateľia a čitateľky lepšie zorientovali vo výskumných problematikách diskutovaných v jednotlivých kapitolách publikácie. Celkovo však publikáciu hodnotím kladne, nakoľko je dobrým zdrojom mnohých informácií o vymedzenej problematike a prináša množstvo zaujímavých odpovedí týkajúcich sa problematiky znevýhodnenia v dôsledku veku a rodu.

KOMPLEXNÍ POHLED NA PROBLEMATIKU SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH¹ / MARTA VOHLÍDALOVÁ

PALUDI, M. A. (ED.) 1996. SEXUAL HARASSMENT ON COLLEGE CAMPUSES. ABUSING THE IVORY POWER. ALBANY: STATE UNIVERSITY OF NEW YORK PRESS, S. 311.

Editorkou knihy *Sexual Harassment on College Campuses. Abusing the Ivory Power* je americká socioložka Michele A. Paludi, odbornice na sexuální a genderové obtěžování v pracovním a vysokoškolském prostředí. Spolu s dalšími odborníky a odbornicemi předkládá v knize ucelenou studii, která mapuje problém sexuálního obtěžování na vysokých školách z různých aspektů. Kromě konceptualizace problému, představení legálního rámce, rozboru metodologických problémů výzkumu sexuálního obtěžování a zjištění z dosavadních výzkumů obsahuje publikace také cenné rady pro univerzity, jak prakticky postupovat při potírání tohoto jevu. Autoři a autorky se přitom soustředí především na sexuální a genderové obtěžování studentů a studentek ze strany vyučujících. Ne proto, že by jiné formy obtěžování opomíje-

ly, ale proto, že právě tento typ obtěžování představuje nejzávažnější formu spojenou se zneužitím moci ze strany pedagoga vůči studentům, která má zároveň vážné dopady na studenty, jejich rozvoj i budoucí kariéru. Právě aspekt extrémní mocenské nerovnováhy mezi studenty a vyučujícími na VŠ, která dává vyučujícím pravomoc ovlivňovat základním způsobem životy studentů a která je zároveň často popírána a bagatelizována, jsou základními charakteristikami vysokoškolského prostředí. Problém sexuálního obtěžování na vysokých školách si proto zaslouhuje specifický přístup.

Knihy je rozdělena do tří základních částí. V první části s názvem „Sexual Harassment: Legal, Methodological, and Conceptual Issues“ je zařazena kapitola Barbary Watts, která se zabývá současným americkým legálním rámcem se-

být jedním z hlavních faktorů brzdících úspěšnou implementaci programů sladění práce a rodiny, hlavně flexibilních pracovních úvazků.

Další často připomínanou bariérou úspěšné implementace programů sladění práce a rodiny je kultura dlouhých pracovních hodin a důraz na výkon. To vede k tomu, že jsou flexibilní úvazky dávány těm, které vedoucí považuje za nejpracovitější, nikoliv těm, kteří jsou v situaci největší potřeby. Profesorka den Dulk k tématu dlouhého setrvávání na pracovišti a důrazu na výkon otevřela diskusi o roli žen na manažerských postech jako spolutvůrkyň firemní kultury. Vznese otázku, zda ženy-manažerky skutečně pomáhají vytvářet kulturu přátelskou rodičům s dětmi ve chvíli, kdy samy pracují výrazně více než osm hodin denně nebo o víkendech a také v jiných aspektech přijímají tradičně maskulinní model chování na pracovišti.

Velice zajímavé bylo konfrontovat zkušenosti ze slovinského korporátního prostředí, v mnoha směrech podobného situaci v České republice, s holandským modelem fungování trhu práce. Laura den Dulk upozornila na to, že v Nizozemí se flexibilní pracovní úvazky stávají součástí mainstreamu. Velice častou formou pracovního režimu se stal zkrácený čtyřdenní pracovní týden. Také není zvykem výrazně překračovat smluvní pracovní dobu. Na příkladu Holandska je podle paní profesorky patrné, že mezi zvyšováním délky pracovní doby a mírou produktivity není lineární vztah, jak je to často zaměstnavateli vnímáno. Naopak, pracující na zkrácený úvazek jsou ve své práci mnohem produktivnější než ti/ty, kteří/ktelé vykazují desítky hodin přesčasů.

Na závěr setkání vystoupila výzkumná pracovnice Eurofoundu Greet Vermeylen, která prezentovala vývoj v oblasti kombinování práce a rodiny v Evropě za posledních 15 let. Podle jejích zjištění se podíl žen pracujících na zkrácený úvazek zvyšuje a zároveň klesá počet těch, které zůstávají v domácnosti. Zajímavé bylo zjištění mezinárodního dotazníkového šetření, podle kterého ženy radě-

sexuálního obtěžování na VŠ a jeho vývojem od 70. let, kdy se objevily první pokusy zajistit ochranu před tímto specifickým problémem. Jako zlomový je považován rok 1972, kdy byl ve Spojených státech schválen a zaveden Článek IX v Dodatku k zákonu o vzdělávání (tzv. Education Amendment Act), který zabezpečuje (zajišťuje) práva studujících a mimo jiné zakazuje jakoukoliv formu sexuálního a genderového obtěžování na univerzitách a vysokých školách (spolu)financovaných z veřejných prostředků. Další kapitola významné americké badatelky Luise F. Fitzgerald, která je známá především jako jedna z hlavních autorek standardizovaného dotazníku pro výzkum sexuálního obtěžování na vysokých školách (tzv. Sexual Experience Questionnaire neboli SEQ), je zaměřena na problém vytváření definic sexuálního obtěžování a na úskalí spojená s výzkumem tohoto jevu a jeho metodologií. Jako základní problém dosavadních výzkumů sexuálního obtěžování vidí L. F. Fitzgerald skutečnost, že mezi výzkumníky (a nejen mezi výzkumníky, ale ve společnosti obecně) neexistuje shoda v tom, co je to sexuální a genderové obtěžování a jak ho definovat (Fitzgerald, 1996 in Paludi: 25). Každý výzkum tak pracuje se svou vlastní definicí, což vnáší základní problémy do jejich vzájemné srovnatelnosti. Jako řešení nabízí L. F. Fitzgerald používat standardizovaný výzkumný nástroj, tzv. SEQ, který dělí sexuální obtěžování do pěti základních typů, v rámci nichž se stupňují jednotlivé formy sexuálního obtěžování od nejvíce k nejméně vážným. Mezi tyto základní formy sexuálního obtěžování patří *genderové obtěžování* (gender harassment), obsahující subtilnější formy sexuálního obtěžování jako sexistické nářky a vtipy, *svádění* (seductive behaviour) zahrnující nevhodné chování, které je prosté všech sankcí, *uplácení* (sexual bribery) zahrnující nátlak na intimní sblížení výměnou za určité výhody, *nucení k sexuální aktivitám* (sexual coercion) vyžadující totéž pod určitou pohrůzkou a *sexuální zneužití* (sexual imposition) zahrnující nevíтанé tělesné projevy a doteky včetně fyzického napadení. L. F. Fitzgerald zároveň upozorňuje na to, že není

vhodné se při vytváření definic obtěžování spoléhat pouze na výpovědi samotných žen (které bývají nejčastěji obětí sexuálního obtěžování) o tom, co ony samy považují za sexuální obtěžování. Podle ní jsou totiž socializovány tak, aby různé formy sexuální laděného ofenzivního chování tolerovaly (Fitzgerald 1996 in Paludi: 40). Právě používání standardizovaného výzkumného nástroje má potenciál vyhnout se těmto případným zkreslením a problémům, s nimiž se mohou výzkumníci setkat.

Druhá část knihy s názvem „Abuse of the Power of the Professoriate: Faculty Who Harass and „Consensual Relationships“ obsahuje mimo jiné kapitolu autorky Sue Rosenberg Zalk věnovanou problematice profilu učitelů, kteří zneužívají svého postavení k obtěžování studentek. Autorka konstatuje, že paradoxně nejsme schopni určit, jak vypadá typický pachatel sexuálního a genderového obtěžování, kromě toho, že jde většinou o muže. Ukazuje se, že tito učitelé pocházejí z různých sociálních i rodinných prostředí, kariérních stupňů i věkových skupin. Podle Sue R. Zalk je však spojuje tendence popírat svoji výraznou mocenskou převahu, kterou mají vůči studentům a studentkám, a také to, že jsou přímým odrazem kultury nepřátelské k ženám (Zalk 1996 in Paludi: 82). Autorka této kapitoly upozorňuje mimo jiné i na další problém spojený se sexuálním obtěžováním a tím je zažitá představa, že sexuální obtěžování je především svádění profesorů ze strany studentek. Podle Sue R. Zalk je však těžké říct, co to znamená, že student(ka) iniciuje svádění? Je sváděním, pokud studentka odpoví na flirtování svého učitele? A nejde pouze o dezininterpretaci chování žen a způsobu jejich oblékání jako určité formy flirtování a svádění (tamtéž: 92)? V každém případě je však třeba si uvědomit, že učitel je tím, kdo má moc a prostředky, jak jemu nepříjemné chování zastavit (tamtéž: 96).

Vedle kapitoly Sue R. Zalk obsahuje druhá část knihy mimo jiné i kapitolu autorky M. C. Stites zaměřenou na problematiku milostných a intimních vztahů mezi studen-

ji pracují v pevně stanoveném pracovním režimu, který jim umožňuje lépe plánovat ostatní závazky. Naproti tomu muži vítají větší flexibilitu.

Seminář považují za velmi přínosný, protože přinesl vhled do zásadní role středního managementu při implementaci opatření sladění práce a rodiny na úrovni zaměstnavatelů. Přestože se seminář konal na akademické půdě, podařilo se organizátorkám vytvořit platformu pro setkání odborníků/nic z mnoha různých oblastí. Velice přínosná byla aktivní účast zástupců slovinských firem, manažerů z oblasti lidských zdrojů a také vládních a nevládních organizací, které se problematikou rovnosti žen a mužů a kombinace práce a rodiny ve Slovinsku zabývají.

ty a vyučujícími a způsoby, jakými jsou tyto vztahy zahrnuty v univerzitních politikách.

Závěrečná část knihy s názvem „Campus Interventions for effectively dealing with Sexual Harassment: Individual and Institutional Approaches for Change“ je zaměřena především na praktický postup při potírání sexuálního obtěžování v univerzitním prostředí a obsahuje doporučení pro univerzity při zavádění politik pro potírání obtěžování. Aby mohla univerzita naplnit svůj závazek, kterým je vytvoření zdravého studijního a pracovního prostředí bez jakýchkoliv forem obtěžování, je třeba zavést efektivní politiku pro boj se sexuálním a genderovým obtěžováním, vytvořit procedury pro řešení stížností a poskytnout vzdělávací a tréninkové programy pro všechny členy univerzitní komunity (Paludi 1996: 181). Vita C. Rabinovitz se ve své kapitole zaměřuje zejména na individuální hledisko vyrovnávání se se sexuálním obtěžováním ze strany oběti a upozorňuje na negativní aspekty spojené se sexuálním obtěžováním. Podle autorky je u obětí sexuálního obtěžování, obdobně jako u obětí znásilnění, patrná velká míra sebeobviňování. Mnoho obětí sexuálního obtěžování odmítá problém pojmenovat pravým jménem a nepřipouští si, že to, co se jim stalo, bylo sexuál-

ní obtěžování a je třeba proti tomu zasáhnout. V neposlední řadě se také objevuje patologický vztah k pachateli sexuálního obtěžování, kdy oběti sexuálního obtěžování vykazují určité sympatie vůči agresorovi (Rabinowitz 1996 in Paludi: 200–206).

Knihy *Sexual Harassment on Campus* je zdařilou analýzou problému, s nímž se nepochybně setkávají také studenti a studentky na univerzitách v České republice. Přestože zatím neexistuje žádná studie, která by tento problém mapovala ve specificky českém prostředí, není důvodu se domnívat, že se nás tento problém netýká. Tato práce proto může představovat zdroj inspirace pro české prostředí, ať už při přípravě případných výzkumných šetření nebo při vytváření vysokoškolských politik namířených na potírání tohoto jevu.

Poznámky:

1 Práce na recenzi byla podpořena výzkumnými projekty *Rovné příležitosti ve vědě a výzkumu: Analýza genderových bariér a rozvoj talentů* (poskytovatel MŠMT ČR, reg. č. 2E08057) a projektem *Národní kontaktní centrum – ženy a věda* (Poskytovatel MŠMT ČR, reg. č. IP OK 459).

Práce a péče. Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie //

Alena Křížková, Radka Dudová, Hana Hašková, Hana Maříková a Zuzana Uhde (eds.)

Tato kniha je výsledkem kolektivní práce skupiny autorek a autorů, kteří jsou uznávanými expertkami a experty v oblasti sociologie rodiny a výzkumu kombinování soukromého a pracovního života. Odborníci a odbornice ze Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. a Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity nabízejí netradiční a široké veřejnosti srozumitelný pohled na řešení aktuálních otázek spojených s péčí o předškolní děti. Knihu uvádí eurokomisař pro zaměstnanost, sociální záležitosti a rovné příležitosti Vladimír Špidla, který má řešení těchto otázek ve své kompetenci na celoevropské úrovni.

Péče a konkrétně péče o děti je v současné době velmi diskutované téma, a to jak v českém, tak evropském kontextu. Kniha *Práce a péče* s podtitulem *Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie* se tématu péče o děti věnuje z hlediska legislativního a institucionálního rámce podpory péče o děti a genderových důsledků současného společenského nastavení v České republice, jakož i v kontextu současného směřování politiky péče v jiných evropských zemích. Cílem předkládané knihy je především zprostředkování výsledků empirických výzkumů a analýz v této oblasti široké veřejnosti a upozornění na některá koncepční pochybení v současném směřování politiky péče u nás. Vychází v ediční řadě Knižnice Sociologické aktuality v nakladatelství SLON, ISBN 978-80-86429-94-6, doporučená cena 240 Kč.

Redakční rada recenzovaného časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum*

Šéfredaktorka: PhDr. Hana Maříková (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha)

Zástupkyně šéfredaktorky: Mgr. Zuzana Uhde (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha)

Editorky čísla 1/2009: PhDr. Hana Maříková, Mgr. Alena Křížková, PhD.

PhDr. Marie Čermáková (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha), Mgr. Radka Dudová, PhD. (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha), Profesorka Małgorzata Fuszara (University of Warszawa), Doc. Haldis Haukanes (University of Bergen), Mgr. Hana Hašková (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha), PhDr. Marek Hrubec, PhD. (FLÚ AV ČR, v. v. i., Praha), PhDr. Marta Kolářová (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha), PhDr. Alena Křížková, PhD. (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha), Mgr. Marcela Linková (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha), Doc. Aleksandra Kanjuo Mrčela (University of Ljubljana), Doc. Beáta Nagy (Corvinus University of Budapest), PhDr. Magdalena Piscová, CSc. (Sociologický ústav SAV, Bratislava), Profesorka Anna Pollert (Bristol Business School), Mgr. Michaela Potančoková (INFOSTAT, Bratislava), PhDr. Petra Rakušanová, PhD. (SOÚ AV ČR, v. v. i., Praha), Profesor Steven Saxonberg (FSS MU, Brno), Věra Sokolová, PhD. (FHS UK, Praha), PhDr. Iva Šmídová, PhD. (FSS MU, Brno), Mgr. Jana Valdřová, PhD. (PF JU, České Budějovice), Doc. Elaine Weiner (McGill University, Montreal)

Asistentka redakce: Eva Nechvátalová

Recenzovaný časopis *Gender, rovné příležitosti, výzkum* – časopis oddělení Gender & sociologie vychází dvakrát ročně v rámci projektu *Podpora společenské akceptace a efektivního prosazování genderové rovnosti ve veřejné sféře* financovaném programem Podpory projektů cíleného výzkumu AV ČR (reg. č. S700280503). Je distribuován zdarma v nákladu 350 ks. Příspěvky jsou dostupné rovněž na adrese: <http://www.genderonline.cz>.